

Watervogels en roofvogels januari 1997

Piet van Vliet

Inleiding

In januari 1997 werd voor de 31ste maal in Nederland een midwintertelling van watervogels gehouden. De eerste was dus in 1967! Deze telling omvat naast de voor de hand liggende 'zwem'-watervogels, zoals eenden, ganzen en zwanen, sinds 1993 ook reigers, steltlopers en meeuwen. Naast een totaal over alle soorten wordt daarom ook een totaal van alleen de zwemwatervogels gegeven. Daarmee zijn vergelijkingen met vroegere jaren beter mogelijk. Lang geleden werden de roofvogels ook landelijk geteld. Wij houden nog steeds vol ze regionaal mee te nemen. Het is een geringe extra inspanning.

De landelijke coördinatie en verslaglegging van de watervogels wordt door SOVON uitgevoerd. Internationaal wordt de telling gecoördineerd door Wetlands International.

In dit artikel staan de resultaten van onze telling. De zeer koude periode voorafgaand aan de telling heeft z'n invloed doen gelden. Er zijn opvallende overeenkomsten met een eerdere strenge winter.

Teldata en -gebieden

De dag waarop de telling bij voorkeur moest plaatsvinden was zaterdag 11 januari. De ruimere telperiode liep van 10 tot en met 13 januari. De meeste tellers hebben in die periode geteld.

Het telgebied is onze gehele regio. Omdat het primair een watervogeltelling is worden vooral gebieden geteld waar watervogels te verwachten zijn. Dit is niet alleen op of aan het water maar ook in de polders en graslanden. Dat doet weliswaar tekort aan de roofvogels, maar een groot deel wordt toch meegenomen. Omdat het al jaren zo gebeurt zijn vergelijkingen ook redelijk betrouwbaar.

Met uitzondering van een stukje strand is de gehele regio, bestaande uit 43 telgebieden, geteld. Het ontbreken van het strand heeft een verwaarloosbare invloed op de totaalcijfers. In de tabellen zijn de telgebieden samengevat in grotere eenheden. Voor het eerst is het Noordzeekanaal daarbij apart ver-

meld. Tot nu toe waren die cijfers meegenomen in het gebied IJmuiden. IJmuiden bestaat nu alleen uit de Zuidpier, de haven tot de sluizen en het strand langs onze hele regio met het water direct langs de kust. Hiermee is een scheiding tussen zout en zoet water, en een betere aansluiting met andere tellingen aangebracht. Spaarnwoude omvat het gebied ten oosten van Haarlem, ten zuiden van het Noordzeekanaal tot de Haarlemmermeer.

Het weer

Het was een strenge winter die de geschiedenis in gaat als die van de 15e Elfstedentocht, maar die na een goede start de kouderecordpoging uit zijn handen liet glijpen. Eerst was december gemiddeld al 2.5 graden te koud. Op zeer kleine schaal was het hier en daar een witte kerst. Met Oud en Nieuw werd het echt koud; min 10 of lager en door de wind een gevoelswaarde van min 20. Min 14 werd bereikt op 2 januari en dat was voldoende om zaterdag 4 januari een rondje Friesland te organiseren. De temperatuur ging toen al wat stijgen, maar de week daarna, tot het telweekend, bleef het flink vriezen.

Opmerkelijk en belangrijk voor de watervogeltelling was het feit dat voor het eerst sinds 1963 de grote rivieren dichtvroren. Ook op het Noordzeekanaal vormde zich veel ijs en hetzelfde gebeurde op en langs de stranden van de Noordzee.

Het telweekend kenmerkte zich dus door ijs op de meeste plaatsen en verder een stijgende temperatuur, die zondag voor het eerst in 12 dagen weer boven nul kwam. Het was wat grauw, waterkoud weer, met vrijdag lichte sneeuw en zondag miezerregen. Gelukkig niet te veel wind.

Watervogels

In tabel 1 staan alle watervogels. Ze staan in de bekende volgorde en worden alleen vermeld indien dit jaar of het vorige jaar tenminste één exemplaar is gezien.

Een 55-tal soorten is gezien, in aantallen tussen de 1 en 11785 stuks. In totaal 47881, waarvan 36975 'zwem'-watervogels. Dit laatste is het tweede hoogste aantal sinds 1981. Alleen in 1987 was het totaal hoger, namelijk 43064, veroorzaakt door onder andere de Smient die met 8699 exemplaren toen z'n top bereikte. Verder waren toen de toppers van nu, Wilde Eend, Meerkoet en Kuifeend ook alle talrijker dan nu. Alle andere jaren blijven ruim

onder de 30000. Je zou dus zeggen dat het een bijzonder jaar is. De overeenkomst met 1987 is opmerkelijk. De weken voorafgaand aan de telling werden toen ook gekenmerkt door een koude-inval met temperaturen tot min 15. Er lag overal ijs en, in tegenstelling tot nu, veel sneeuw in het noorden. Dit alles ondersteunt de stelling dat onze regio in strenge winters onderdak biedt aan vogels die elders verdreven zijn. Hier is namelijk nog veel open water. Uiteraard aan de kust, Noordzeekanaal en AWD, maar ook de Ringvaart heeft nog genoeg wakken.

Tabel 1. Resultaten van de waterwildtelling 1997: watervogels.

	1996	1997	AWD	Ijm. & Kust	NZ- kan.	Recr. Sp.w.	Haarl. meer	Rest
Roodkeelduiker	1	0	0	0	0	0	0	0
Dodaars	111	36	17	8	3	1	7	0
Fuut	321	253	0	189	55	5	4	0
Kuifduiker	1	0	0	0	0	0	0	0
Aalscholver	371	475	1	81	368	1	24	0
Roerdomp	13	2	2	0	0	0	0	0
Blauwe Reiger	163	221	12	42	9	19	108	31
Knobbelzwaan	251	358	86	2	2	144	109	15
Wilde Zwaan	107	82	56	0	0	1	5	20
Zwarte Zwaan	0	2	0	0	0	0	0	2
Rietgans	0	11	0	0	0	0	10	1
Toendrariet	82	708	0	0	0	25	683	0
Kl.Rietgans	0	4	0	0	0	4	0	0
Kolgans	2	11	0	0	0	0	4	7
Dwerggans	1	0	0	0	0	0	0	0
Grauwe Gans	9	48	0	0	25	23	0	0
Soepgans	244	201	0	0	0	9	13	179
Indische Gans	1	0	0	0	0	0	0	0
Brandgans	2	0	0	0	0	0	0	0
Rotgans	0	2	0	1	1	0	0	0
Nijlgans	274	246	1	0	23	79	23	120
Casarca	3	5	0	0	0	5	0	0
Bergeend	18	21	9	11	0	0	0	1
Muskuseend	1	0	0	0	0	0	0	0
Carolina Eend	0	4	3	0	0	0	0	1
Mandarijneend	5	56	54	0	0	0	0	2
Smient	3646	4736	21	2	337	2100	2197	79
Krakeend	198	333	48	2	15	0	3	265
Wintertaling	225	104	98	0	0	0	2	4

	1996	1997	AWD	Ijm. & Kust	NZ- kan.	Recr. Sp.w.	Haarl. meer	Rest
Wilde Eend	7398	11785	612	36	619	1020	6119	3379
Soepeend	391	632	0	0	5	52	438	137
Pijlstaart	3	5	3	0	2	0	0	0
Slobeend	92	15	5	0	0	0	9	1
Zwemeend spec	0	28	0	0	0	0	28	0
Tafeleend	641	475	123	107	101	42	82	20
Kuifeend	2435	3847	318	937	1456	144	806	186
Toppereend	15	152	0	151	0	0	1	0
Eidereend	384	52	0	52	0	0	0	0
Zwarte Zeeëend	9	1	0	1	0	0	0	0
Brilduiker	69	128	61	44	19	0	4	0
Nonnetje	44	72	17	2	12	1	31	9
Mid.Zaagbek	84	164	0	121	43	0	0	0
Grote Zaagbek	161	474	43	152	169	23	81	6
Waterral	8	4	2	0	0	2	0	0
Waterhoen	1289	553	4	0	15	94	164	276
Meerkoet	10017	10669	954	731	2045	1329	3939	1671
Scholekster	26	74	0	74	0	0	0	0
Kievit	116	0	0	0	0	0	0	0
Goudplevier	10	0	0	0	0	0	0	0
Zilverplevier	0	1	0	1	0	0	0	0
Driet.strloper	168	54	0	54	0	0	0	0
Paarse Strloper	3	12	0	12	0	0	0	0
Bonte Strloper	3	13	0	13	0	0	0	0
Watersnip	3	2	2	0	0	0	0	0
Wulp	2	0	0	0	0	0	0	0
Tureluur	5	3	0	2	0	0	1	0
Witgatje	4	0	0	0	0	0	0	0
Steenloper	16	37	0	37	0	0	0	0
Dwergmeeuw	5	0	0	0	0	0	0	0
Kokmeeuw	4680	4831	80	773	255	931	1792	1000
Stormmeeuw	736	1657	20	505	194	107	565	266
Kl.Mantelmeeuw	8	4	0	4	0	0	0	0
Zilvermeeuw	2764	4039	0	2977	673	128	216	45
Geelpootmeeuw	1	1	0	1	0	0	0	0
Gr.Mantelmeeuw	279	176	0	121	51	2	2	0
Drieteenmeeuw	0	2	0	2	0	0	0	0
Meeuw spec.	24	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	37943	47881	2652	7248	6497	6291	17470	7723
Totaal	29090	36975	2550	2672	5324	5123	14894	6412

Als we de soorten langs gaan zien we deze keer geen duikers. Ook uit losse waarnemingen kwamen weinig duikers. Hadden we het misschien te koud om de pier op te gaan?

De Dodaars beleefde een dieptepunt. Zo weinig (36) hebben we sinds 1981 nog niet geteld. De Fuut is ook wat minder. Na vier jaar tussen 300 en 400 even(?) een terugval. Zouden de fuutachtigen zijn doorgevlogen? De Aalscholver blijft zijn opmars voortzetten: de laatste vier jaar is het honderdtal in de eindnotatie steeds met één toegenomen (resp. 191, 254, 371 en 475).

Vorig jaar was natuurlijk het jaar van de Roerdomp. Het aantal van 2 is weer normaal. Welk drama wellicht achter deze cijfers ligt blijft verborgen. Ze zullen het deze twee jaar niet gemakkelijk gehad hebben. De Blauwe Reiger die vaak ook zo zielig aan de waterkant staat deed het ogenschijnlijk beter. Zo'n hoog aantal was nog niet eerder vertoond.

Dat geldt ook voor de Knobbelzwaan, op één uitzondering na, jawel, 1987. Toen telden we maar liefst 416 Knobbels. Nieuw, maar natuurlijk niet helemaal echt, was de Zwarte Zwaan. Wel een mooi beest, vooral als hij vliegt!

De Toendrarietgans deed ook wat van hem verwacht werd. Met 704 exemplaren de 8e plek van de talrijkste soorten. Vorige topjaren waren 1987 met 534 en 1988 met 571 exemplaren. Een andere gans die ons boeit is de Nijlgans. Een beetje minder, maar nog duidelijk aanwezig. In andere artikelen wordt u al regelmatig op de hoogte gehouden van het wel en wee van de Nijlgans.

Op naar de eenden. Even de ogen uitwrijven van die exoten. Ik had zelf het geluk om de teller van de Carolina Eenden en de Mandarijneenden in de AWD te zijn. Ik heb wel drie keer geteld maar 54 Mandarijneenden (27 paar) in de Oranjekom is niet niets. Bovendien ging het gerucht dat iemand er nog meer had gezien. De Smient was ook goed vertegenwoordigd. Opvallend genoeg moesten de polders ten oosten van Haarlem hun meerdere erkennen in de Haarlemmermeer. Daar zaten de meeste Smienten in een wak in de Grote Plas in het Haarlemmermeerse Bos. Ook pakte de H'meer de meeste Wilde Eenden. Deze soort was dit jaar de talrijkste en troefde daarmee de Meerkoet af die vorig jaar nog aan kop ging. Het wordt misschien saai, maar in 1987 was de Wilde Eend met z'n 12398 exemplaren de Meerkoet ook bijna duizend exemplaren voor. De eer om het hoogste aantal van een soort in één jaar te scoren gaat toch naar de Meerkoet die in 1986 op 12964 uitkwam (de meeuwen in 1993 uitgezonderd; toen hadden we ongeveer 16000 Kokmeeuwen en Zilvermeeuwen elk).

Maar terug naar de lijst van dit jaar. Ik sla er een paar over en ga naar wat echte wintergasten. De Brilduiker met 128 exemplaren net onder zijn maximum ooit van 138 exemplaren (uit...1987). Het Nonnetje idem dito. De Mid-

delste Zaagbek ook z'n tweede beste jaar, maar 1987 was met 382 extreem hoog. De Grote Zaagbek doet het gelukkig andersom. Die overtreft met z'n 474 ruimschoots het vorige beste jaar 1987, waarin er slechts 279 gezien werden. De splitsing IJmuiden (zout) en Noordzeekanaal (zoet) komt bij de zaagbekken wel heel goed tot z'n recht.

Helaas, we hadden het al verwacht, het Waterhoen is gehalveerd. Laten we hopen dat vele een veilig heenkomen hadden gevonden. Anders zijn we terug bij tien jaar geleden. De 572 exemplaren van 1986 werden ook gehalveerd in de daarop volgende strenge winter, maar waren in 1988 alweer ruim daarboven aanwezig (639). Snel herstel of vooral op tijd weg en op tijd weer terug? Meerkoet...hebben we het al over gehad. Steltlopers...valt mee. Vooral rondom de Zuidpier scharrelt toch nog heel wat rond. De Kievit en Goudplevier krijgen natuurlijk niets meer uit de grond en laten het afweten. De meeuwen tenslotte zijn ook duidelijk aanwezig. Het zijn echter zeer wisselende aantallen. Omdat we ze nog niet zo lang tellen is daar nog weinig conclusie aan te verbinden.

Roofvogels

In tabel 2 staan de roofvogels en uilen. Om consistent te zijn is hier ook een splitsing aangebracht bij het Noordzeekanaal. Dit heeft hier veel minder, of eigenlijk een andere betekenis dan bij de watervogels. De vogels horen meer bij het aangrenzende gebied en kunnen dus bij de duinstrook of bij het Recreatiegebied Spaarnwoude geteld worden. De aantallen zijn verwaarloosbaar. Wel kan gezien worden dat tijdens de midwintertelling langs de kust nauwelijks of geen roofvogels voorkomen. Het totaal aantal van 150 is redelijk hoog. Alleen in 1992 (159) en in 1994 (172) hebben we er meer geteld. De vergelijking met 1987 gaat hier niet op, want toen kwamen we niet verder dan 52, hetgeen een dieptepunt was. Het is vooral de Sperwer die een stijging te zien gaf. De beste gebieden, AWD en REST gaven ook ieder ongeveer een verdubbeling van deze soort. Van de AWD moet vermeld worden dat de aantallen een schatting zijn op grond van meerdaagse waarnemingen en daarom verhoudingsgewijs hoger uitkomen dan in de andere gebieden. Daar betreft het vooral daadwerkelijk tijdens één telling waargenomen exemplaren. Misschien toeval, maar de Blauwe Kiekendief is vaak (8x) gezien. Zeker in vergelijking met vorig jaar toen er zich maar één wilde vertonen. De Havik tenslotte is niet meer te stuiten (discussies over nestbomen daargelaten) en kwam uit op 15 stuks.

Tabel 2. Resultaten van de waterwildtelling 1997: roofvogels.

	1996	1997	AWD	Ijm. & Kust	NZ- kan.	Recr. Sp.w.	Haarl. meer	Rest
Bl.Kiekendief	1	8	4	0	0	2	0	2
Havik	9	15	10	0	0	0	0	5
Sperwer	22	41	20	0	0	2	1	18
Buizerd	64	58	18	0	1	12	10	17
Torenvalk	28	19	0	0	1	9	7	2
Ransuil	11	9	0	0	0	0	9	0
Totaal	135	150	52	0	2	25	27	44

Tot slot

De 36 (het is de telling met de meeste deelnemers!) tellers hebben hun best weer gedaan, waarvoor mijn oprechte dank. Een enkeling moet nog even proberen de gegevens iets eerder in te leveren en dan is het helemaal perfect. Doe dat dan de volgende keer bij Roelof Boddaert want die neemt de organisatie van deze telling van mij over. Roelof succes!

De voorkeursdatum van de volgende telling is 17 januari 1998. Daarnaast kan geteld worden in de periode 16-19 januari.

F. Alink	L. v. Goor	P. de Nobel
H. Assendelft	H. Groot	M.+M. Schalkwijk
F.+T. Bloem	T. Hoek	H. Schouten
R. Boddaert	F. Hopman	Y. Schutter
H. Boersbroek	E. v. Huijssteeden	W. Sipma
W. Boogaards	P. de Jong	R. Smit
T. v.d. Boomen	P. Kok	J. Stuart
L. v.d. Brugge	C. Looij	K. Stuart
N. Buiten	H. Lorist	P. Thomas
F. Cottaar	R. Luntz	H. Vader
C. v. Deursen	F. Manger	P. v. Vliet
S. Geelhoed		

Piet van Vliet, Söderblomstraat 102, 2131 GM Hoofddorp.